

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Role OSN při nastolování agendy mezinárodní politiky

Blanka Richterová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filosofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Role OSN při nastolování agendy mezinárodní politiky

Richterová Blanka

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady a za čas, který mi po celou dobu psaní práce věnovala. Děkuji také mému příteli a rodině za podporu během celého mého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Agenda- setting jako proces nastolování témat	10
1.1 Definice konceptu <i>agenda-setting</i>	11
1.2 Mezinárodní organizace a její role v procesu nastolování témat	15
1.3 Proces vzniku smluv a deklamací v mezinárodních organizacích	18
1.4 Nastolování agendy v mezinárodní organizaci podle teorie odpadkového koše	20
1.5 Definice mezinárodní politiky jako aréně nastolování témat	20
1.6 Role nevládních organizací v mezinárodní politice	21
1.7 Shrnutí a vlastní definice konceptu	23
2 Role orgánů OSN a nevládních organizací při nastolování agendy do mezinárodní politiky.....	24
2.1 Valné shromáždění	24
2.2 Ekonomická a sociální rada.....	26
2.3 Nevládní organizace a nastolování agendy OSN	27
2.4 UN Global Compact jako příklad instituce s principy OSN	29
3 Environmentální témata v agendě OSN.....	31
3.1 Environmentální témata od roku 1960 do roku 1972.....	31
3.2 Konference OSN o životním prostředí v roce 1972	32
3.3 Zpráva Brundtlandové a Konference z Ria de Janeira z roku 1992	35
3.4 Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu v roce 2002....	39
3.5 Rio +20 a Sustainable Development Goals	40
Závěr	43
Seznam pramenů a literatury.....	47
Resumé.....	53

Úvod

Organizace spojených národů (dále jen OSN) byla založena po druhé světové válce jako případná pojistka proti zahájení dalšího ničivého ozbrojeného konfliktu. V době ratifikování Charty OSN vstoupila do mezinárodního práva smlouva, která svými normami vymezila hranice chování států jako aktérů v mezinárodních vztazích. OSN se po druhé světové válce snažila zajistit stabilitu mezinárodního systému, ovšem díky vznikající bipolární konfrontaci mezi Sovětským svazem a USA byly některé aktivity v organizaci zablokovány. Spolupráce aktérů byla na půdě OSN netečná, a tak v těchto desetiletích do jisté míry ani nedokázala svou základní klauzuli o udržení míru implementovat do reality. Můžeme říci, že se již od svého vzniku, tedy od roku 1945, snaží organizace nastolovat důležitá pravidla a normy do mezinárodního systému.

V počátcích vzniku bylo pro OSN vitálně důležité udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Proto je v Chartě OSN, konkrétně čl. 2 odst. 4, zabudována povinnost všech členů nepoužít sílu, hrozbu silou nebo porušit územní celistvost jiného státu, a také zásada pokojného řešení mezinárodních sporů (OSN 1945). OSN v Chartě nastavila pravidla, která byla všem členským státům zřejmá jako správná, nýbrž až po úspěšném nastolení této problematiky můžeme říci, že se zákaz hrozby a použití síly proti jinému členskému státu dá chápat v dnešní době již jako mezinárodní obyčej, než jako nastavené téma a pravidlo (Ondřej 2005: 45-46).

Od šedesátých let minulého století se OSN a její přidružené agentury začaly zabývat novými tématy, která se dostávala do popředí mezinárodní politiky. Důležitost OSN a jejích agentur byla značná, jelikož se oblast zájmu již nekonzentrovala jen na mezinárodní bezpečnost a udržení celosvětového míru, ale začaly být rozšiřovány dosud nepovšimnuté agendy mezinárodní politiky, jako nové pojetí socio-ekonomických práv, problematika znečišťování a využívání životního prostředí nebo proces dekolonizace (Knight 2000: 82).

Po skončení bipolárního konfliktu zažila mezinárodní politika obrovský *boom* v nových tématech, které je záhodno řešit a zahrnout do agendy světové politiky. Jedním z důvodů hlubokých systémových změn na počátku devadesátých let byl například odlišný charakter a průběh konfliktů. Začaly propuknout konflikty a války s mnohdy až secesionistickými a separatistickými tendencemi. Ke konvenčním problémům mezinárodní bezpečnosti se nyní připojují i problémy nové, na které se musí odpovídat, jako je vysoká míra chudoby v některých asijských a afrických státech, nedostatek pitné vody, nové zbraňové systémy nebo teroristická hrozba uvnitř slabých států (Waisová 2003: 68-69).

Odborníci zabývající se podrobně teorií nastolování agendy v dnešním světě jsou James W. Dearing a Everett M. Rogers (1996) s jejich knihou nazvanou *Agenda-Setting*. První autoři, kteří poprvé empiricky testovali účinky *agenda-settingu* a mimo jiné také poprvé pojmenovali tento koncept, byli Maxwell E. McCombs a Donald L. Shaw (1972) s jejich článkem *Agenda-Setting Function of the Mass Media*. Z odborníků, kteří se zabývají problematikou *agenda-settingu* v českém prostředí, mohu uvést doktora Františka Kalvase (2009), který se se svou knihou *Nastolování agendy* snaží navázat na práci zahraničních autorů a prohlubuje své bádání více na principu procesu jako takového a vlivu osobní zkušenosti.

V českém prostředí se otázkou OSN a jí vnášených tématech do mezinárodní politiky zaobírá Miroslav Potočný (1980) s knihou *Mezinárodní organizace*. Bylo tedy sepsáno mnoho publikací na téma *agenda-settingu* a také mnoho na téma OSN a její jednotlivé oblasti zájmu. Mezeru ve výzkumu vidím v tom, že jen velmi málo autorů se snažilo tyto dvě oblasti spojit a vytvořit tak publikaci, která by pojednávala o roli OSN v nastolování jednotlivých agend do mezinárodní politiky. Tři autoři se zabývali podobnými tématy. Jutta M. Joachim (2007) svou knihou *Agenda setting, the UN, and*

NGOs: Gender Violence and Reproductive Rights pojednává o vztahu nevládních organizací a OSN. Vysvětluje rámování tématu rovnosti žen a jejich práv, které se nevládní organizace snaží nastolit do agendy OSN. Druhým autorem je Sebastiaan Princen (2009), který svou knihou *Agenda- Setting in the European Union* chce vysvětlit, jakým způsobem se nastolují témata do agendy Evropské unie a jak jsou institucí rámována témata v průběhu času. Třetím autorem je Anja P. Jakobi (2009), která pojednává v knize *International Organizations and Lifelong Learning* především o globálních zájmech a vlivu vzdělání na agendu mezinárodní politiky. Otázka nastolování agendy OSN byla tedy zatím poněkud opomíjena. Proto se tímto tématem budu zabývat ve své bakalářské práci a pokusím se mým zkoumáním přispět k objasnění této problematiky.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, která environmentální témata a jakým způsobem se OSN podařilo nastolit do agendy mezinárodní politiky od 60. let minulého století až do roku 2015. Jelikož je oblastí zájmu OSN velmi mnoho, vybrala jsem si pouze jednu konkrétní, a to právě oblast environmentální. Co se časového rozmezí týče, vymezila jsem si zkoumané období od 60. let, jako desetiletí považovaného za začátek pronikání environmentálních témat do mezinárodní politiky, až do roku 2015, aby byly závěry práce co nejaktuálnější. Tento okruh jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala záměrně s cílem ukázat tak jednotlivé změny v environmentálních tématech na půdě OSN.

Tato bakalářská práce je jednopřípadovou studií. Práce bude rozdělena na tři kapitoly. První kapitola se bude zabývat teoretickou rovinou práce. V ní definuji teorii *agenda-setting* jakožto proces nastolování témat, vývoj tohoto konceptu a výzkumné tradice. Abych mohla pracovat v empirické části s plným vymezením tohoto konceptu, musím též definovat fungování procesu nastolování témat přímo na úrovni mezinárodních organizací. Ve druhé

kapitole zkoumám roli jednotlivých orgánů OSN a nevládních organizací v nastolování agendy do mezinárodní politiky. Ve třetí kapitole bakalářské práce zjišťuji, jaká environmentální témata a jakým způsobem OSN nastolila do mezinárodní politiky. Budu tedy zkoumat aktivity OSN v environmentálním sektoru s cílem zjistit, jaká témata se organizace snažila prosadit. V závěru práce shrnu veškeré poznatky a vyvodím z toho patřičné závěry.

1 Agenda- setting jako proces nastolování témat

Koncept nastolování témat neboli *agenda-setting* je v dnešní době již běžně používaným termínem. Je to koncept, který souhrnně označuje dialogy a následné výběry témat, které by měly veřejnost zajímat nebo které by měly být viděny. Tyto diskuze mohou být součástí jak lokálních zastupitelstev, tak i mezinárodní politiky. Pokud chceme definovat nejširší pojetí tohoto konceptu, můžeme proces nastolování témat definovat jako soupeření témat o pozornost, proces, ve kterém se rozhodne, jaké téma bude v centru dění. Je to proces, ve kterém se odhaluje, jak se stávají témata důležitá, kdo je k té důležitosti dovedl a jak s daným tématem média naloží (Leichtová 2009: 115; McCombs 2009:15).

Na teorii nastolování agendy může být pohlíženo mnoha způsoby. Pokud bychom rozdělili dvě hlavní teoretické linie, kterými se *agenda-setting* ubírá, pak jedna rovina zkoumá nastolování a formování agendy uvnitř politiky a druhá rovina zkoumá prostřednictvím mediologických studií jak média dokážou nastolovat agendu veřejnosti a tím tak transformovat veřejné mínění (Kalvas 2009: 7). Přestože je pro mou bakalářskou práci důležitá především agenda politická, v teoretické části zahrnu v menší míře zkoumané procesy i z mediologických studií, tedy oblasti výzkumu médií a veřejnosti. Činím tak z toho důvodu, že žádné z těchto tří odvětví není striktně odděleno, prostředí jsou vzájemně provázaná. V každé z těchto tří oblastí probíhá výběr témat. Veřejnost selektuje témata, kterým se má věnovat politické prostředí, a zároveň politické prostředí selektuje témata, která jednou opravdu do své agendy zakomponuje. Přestože to zdánlivě vypadá, že média stojí „mimo hru“, tak ovlivňují jak veřejné mínění, tak i politiky a naopak (Leichtová 2009: 115–116).

1.1 Definice konceptu *agenda-setting*

První teoretik zabývající se otázkou nastolování témat byl bezesporu Walter Lippman. I přes to, že jeho kniha *Public Opinion* byla vydána v roce 1922, myšlenky v ní uváděné jsou dodnes aktuální, především co se týče veřejnosti, která je informována z médií a tím je vytvářena jistá stereotypnost o přijímaných zprávách. „Z každé veřejné události, která má velké dopady, vidíme v nejlepším případě pouze fázi a aspekt. [...] Nevyhnutelně naše názory pokrývají větší prostor, delší časový dosah a větší množství věcí, než jsme schopni přímo pozorovat. Mohou tedy být utvořeny pouze na základě toho, co nám jiní sdělí a co si dovedeme představit¹“ (Lippman 1998: 79,84).

Bernard Cohen pak v roce 1963 napsal ve své knize *The Press and Foreign Policy* dnes již slavnou větu o schopnosti médií nastolovat důležité problémy asi takto: „Tisk nemusí být příliš úspěšný, když lidem říká, co si mají myslet, ale je ohromně úspěšný, když svým čtenářům říká, o čem mají přemýšlet²“ (Cohen 1963: 13). Cohen tím měl na mysli zřejmě to, že nezáleží, jestli veřejnost vámi přednášenou zprávu v původní podobě přijme nebo odmítne. Více spíše záleží na četnosti zpráv vysílajících určité téma a nastolení tak problému do veřejného mínění.

Na Bernarda Cohena empiricky navázali badatelé Maxwell E. Combs a Donald L. Shaw (1972: passim), kteří se zajímali o poznatky z jeho knihy a zkoumali tak jeho úvahy v takzvané *Chapel Hill Study*. Výzkum se týkal nerozhodnutých voličů univerzitního města Chapel Hill v roce 1968, tedy v roce

¹ „Of any public event that has wide effects we see at best only a phase and an aspect. [...] Inevitably our opinions cover a bigger space, a longer reach of time, a greater number of things, than we can directly observe. They have, therefore, to be pieced together out of what others have reported and what we can imagine.“

² „The press may not be succesful much of the time in telling people what to think, but it is stunningly succesful in telling them what to think about.“

probíhající prezidentské kampaně. Autoři porovnávali stovky výpovědí respondentů, kterých se ptali, jaká jsou podle nich nejdůležitější témata ve společnosti, na která by se měla vláda zaměřit (McCombs-Shaw 1972: passim). Hledali tak korelaci mezi počtem novinových článků na jednotlivá témata a názory voličů. Jelikož výzkum ukázal jasnou shodu, potvrdila se i premisa o Cohenových teoriích (Leichtová 2009: 117; Kalvas 2009: 13-14).

V roce 1993 provedli další nemálo slavní badatelé na poli *agenda-settingu* analýzu prací zabývajících se tímto tématem. Everett M. Rogers, James W. Dearing a Dorine Bregman (cit. dle Kalvas 2009: 14) identifikovali dvě tradiční větve tohoto proudu, a to takzvanou *tradici analýzy politického procesu* a *tradici výzkumu účinků masové komunikace*. V analýze politického procesu je důležitý princip samotného utváření politické agendy, naopak u výzkumu účinků masové komunikace je kladen důraz na to, jak je veřejnost skrze zjišťování veřejného mínění formována právě agendou mediální. Autoři však zmiňují, že by se tyto dvě tradice chápání *agenda-settingu* měly propojovat a zkoumat tak nastolování agendy jako souběžný proces (Kalvas 2009: 14).

A jak zní tedy definice od Dearinga a Rogerse (1996: 1-2), kteří provedli analýzu většiny sociálně vědních publikací na nastolování agendy? „*Proces nastolování agendy je probíhající soutěž mezi proponenty tématu o získání pozornosti mediálních odborníků, veřejnosti a politické elity. Nastolování agendy nabízí vysvětlení proč informace o určitých tématech ano a jiných tématech ne, jsou v demokracii přístupné veřejnosti; jak je veřejné mínění formováno; a proč jsou některá témata řešena prostřednictvím politických akcí, zatímco jiná témata nejsou. Studium nastolování agendy je studium sociální změny a sociální stability*³“ (Dearing-Rogers 1996: 1-2). Slovem téma byl v této

³ „The *agenda-setting process* is an ongoing competition among issue proponents to gain the attention of media professionals, the public, and policy elites. Agenda-setting offers an explanation of why information about certain issues, and not other issues, is available to the public in a democracy; how

citaci použít termín *issue*. Tím se rozumí určitý veřejný problém, který respondenti ve veřejném mínění považují za důležitý. V médiích je téma nejčastěji definováno jako hlavní příspěvek nějakého veřejného problému. Pokud bychom z veřejných problémů vytvořili určitou sadu, tedy větší počet veřejných problémů na jedno téma, které jsou podle hierarchie dosazovány do popředí, pak se jedná o obecnou definici agendy (Kalvas 2009: 17-19).

Nutno podotknout, že témata se neustále proměňují v čase. Některá témata získávají na intenzitě, naopak některá jsou zahnána do pozadí. Důvodem je velká konkurence mezi tématy. V každém okamžiku se co nejvíce témat snaží dostat do agendy jednání různých politických či veřejných institucí, které by z agendy udělaly politickým procesem téma nastolené (McCombs 2009: 71). Rozsah probíraných témat u veřejnosti je velmi omezený. Gallupův institut, který ve své knize zmiňuje McCombs (2009: 72), mluví o dvou až šesti tématech na člověka. V neprospěch témat snažících se dostat do popředí hovoří také to, že se silná konkurence mezi tématy a limity v rozsazích probíraných agend v médiích dá považovat za hru se sumou rovnou nule.

Dearing a Rogers (Dearing-Rogers 1996: *passim*) se definicí zmíněnou výše nepochybně dotýkají vlivu médií na veřejnost. I tak je tato definice velmi přenositelná na pohled nastolování témat OSN. Dearing a Rogers (1996: 3–5) berou na vědomí neustále probíhající boj témat a ptají se, jak se téma dostane k široké veřejnosti. Pokud bychom na tento koncept měli nahlížet optikou Organizace spojených národů, pak právě organizace jako taková má na starosti selekci témat, témata vyhodnocuje, artikuluje a skrze ni se téma dostane do mezinárodní politiky. Na světě jsou tisíce témat, která se snaží dostat do popředí, ovšem pouze pár desítkám z nich se věnuje větší pozornost. Dearing a Rogers (1996: 3) se proto ptají, jak je možné, že některá témata jsou řešena a některá ne, a hledají jakýsi spouštěč, který právě dává tématům zisk

public opinion is shaped; and why certain issues are addressed through policy actions while other issues are not. The study of agenda-setting is the study of social change and of social stability.“

pozornosti. V našem pohledu je to právě OSN, která je tím spouštěčem. To OSN na základě zkoumání tématu a vyhodnocení jeho závažnosti artikuluje problém, neboli *issue*, o který by se státy a veřejnost měly zajímat. Právě tuto aktivitu vidím jako nastolení určitého tématu do agendy mezinárodní politiky.

Definici Dearinga a Rogerse (1996: 1-2) vidím jako jednu z nejvíce obsáhlých a všeobjímajících definic na určení procesu nastolení témat. Mimo jiné i proto, že ucelenou formou představuje čtenáři tři typy prostředí, ve kterých *agenda-setting* probíhá, a to v médiích, veřejnosti a politice (Leichtová 2009: 115). Jelikož jsou pro mou práci mediální a veřejný *agenda-setting* spíše marginálními termíny, které s mým tématem příliš nesouvisí, zaměřím se na třetí odvětví *agenda-settingu*, tedy na *politický agenda-setting* (*policy agenda-setting*), abych se pokusila definovat tento koncept a jeho důležitost ve zkoumaném tématu.

Vývoj a studium politické agendy se od ostatních prostředí liší především v tom, že odborníci zaměřeni na masovou komunikaci vykládají *agenda-setting* jako tzv. *issue of power* neboli téma moci. Politologové a badatelé politické agendy ale vnímají politickou agendu jako *power of issue*, tedy sílu tématu (Dearing-Rogers 1996: 78). Politický *agenda-setting* je dle mého názoru vnímán spíše jako proces nastolování nejsilnějších témat do politiky, zatímco u masové komunikace záleží na tom, kým a jakým způsobem jsou témata přednášena. Politická agenda je měřena podle jednotlivých opatření, jako například zavedení povědomí o právních předpisech souvisejících s danou problematikou, množství rozpočtových prostředků vydané na dané téma nebo zkoumání, kolik času bylo věnováno diskuzi o tématu v konkrétních politických institucích (Dearing-Rogers 1996: 18). Dá se tedy říci, že témata nastolená veřejností mohou skončit formou nového zákona nebo jiných akcí vládních institucí. Politická agenda má klíčový význam pro celé pochopení jevu, jelikož představuje výsledek činnosti, kterou již nějakým způsobem opatřila mediální a veřejná agenda (Dearing-Rogers 1996: 72).

1.2 Mezinárodní organizace a její role v procesu nastolování témat

Mezinárodní organizace jsou specifickou jednotkou v mezinárodních vztazích a není lehké pro ně najít tu pravou definici. V poslední době se ve studiu mezinárodních organizací objevuje názor, že organizace získávají v mezinárodní politice stále větší význam a vliv. Podle Šárky Waisové jsou mezinárodní organizace „*institute, které jsou založeny na formálním systému pravidel a cílů, mají administrativní aparát a formální a materiální skutečnosti – statut, fyzické vybavení, sídlo, vlastní zaměstnance, finanční prostředky, správní hierarchii, [a vlastní]orgány[...]*“ (Waisová 2008: 20). Mezinárodní organizace vzniká po dohodě s minimálně třemi členy takzvanou ratifikací, což je vlastně uvádění mezinárodní smlouvy v platnost. Tyto smlouvy jsou jmenovitě velmi různorodé. Může se jednat o chartu, pakt, smlouvu, dohodu či úmluvu (Romancov-Romancovová 2002: 30). Mezinárodní organizace vzniká především z toho důvodu, že tvůrci organizace pociťují určitou nutnost regulovat své vzájemné vztahy či mezinárodní prostředí. Všichni členové by si také měli být v organizaci rovni. Podoba struktury organizace je velmi variabilní. Může být tvořena pouhými jednotlivci, nebo mít rozsáhlou administrativní, legislativní a exekutivní strukturu. Legislativa je u většiny mezinárodních organizací svěřena do rukou zástupců členských států, kteří se sejdou na pravidelných zasedáních, aby se mohli společně dohodnout na určitém programu a aktivitách pro další období (Romancov – Romancovová 2002: 28).

Mezinárodní organizace také mohou disponovat i svými soudy a často v návaznosti na ně zřizují soudní tribunály. Také vystupují jako subjekt mezinárodního práva, což znamená, že se v některých případech chovají jako suverénní stát, tedy mohou podepisovat mezinárodní smlouvy, mít své vlastní diplomatické styky či mohou být předvolány před mezinárodní soud (Romancov – Romancovová 2002: 28-29).

Role mezinárodních organizací se v čase velmi proměňovala. I bývalý generální tajemník Butrus-Ghálí, který za doby své funkce ještě uznával

základní právo států na svrchovanost, postupem času uznal, že doby exkluzivní a absolutní suverenity jsou již pryč. Problémy, dříve škatulkovány do kategorie domácí jurisdikce, jsou v současném mezinárodním systému umístěny právě na pořad dne OSN. Složitá vzájemná závislost mezi aktéry mezinárodního dění pomalu otáčí svět do tzv. globální vesnice (Knight 2000: 8). Přesto existují badatelé, kteří pohlížejí na mezinárodní organizace spíše realistickou optikou a domnívají se, že organizace je pouze projevem zájmů členských států. Pokud by jeden stát posílil v rámci organizace svou moc, stala by se pak organizace nástrojem daného státu. Jejím prostřednictvím by pak mohl stát nutit státy ostatní, aby dodržovaly jeho nastolená pravidla (Waisová 2008: 124-125). Jako příklad mohu uvést definování mezinárodní organizace podle Miroslava Potočného (1980: 13,15), který ve své podstatě říká, že mezinárodní organizace jsou ve většině případů pouze instituce sdružující státy kvůli koordinování mezinárodní spolupráce. Podle autora není mezinárodní organizace útvarem nadstátním, který by mohl schvalovat usnesení, se kterými by suverénní státy nesouhlasily. Autor vidí v mezinárodních organizacích především nástroj pro udržení a upevnění míru a rozšiřování jejich pravomocí, který povede jen ke vměšování do vnitřních záležitostí daného státu a tím tak k zavedení neokolonialismu.

Abychom ovšem plně pochopili význam daného tématu, musíme se odpoutat od této realistické myšlenky a spíše nahlížet na mezinárodní organizace jako na arénu a aktéra mezinárodní kooperace. Čím více členské země přenášejí některé své pravomoci na mezinárodní organizaci, tím více je organizace nezávislejší a institucionalizovanější a může vykonávat svou vlastní agendu založenou na vlastní vnitřní struktuře (Waisová 2008: 128-129).

Další představa o roli mezinárodních organizací je ta, že organizace chápeme jako arénu, fórum či hřiště, na kterém se odehrává vyjednávání, hledání kompromisů či artikulace a agregace zájmů. Právě socializací aktérů může mezinárodní organizace přispívat k tvorbě agendy. Může vycházet skrze

vytvoření koalice států s podobným nahlížením na určitou problematiku, plánování společných akcí či prostřednictvím specializovaných agentur nebo nevládních organizací (Waisová 2008: 126-127).

Jako příklad arény může posloužit Valné shromáždění OSN. Právě v rámci svých světových konferencí nabízí OSN dalším státním i nestátním aktérům možnost veřejného šíření svých názorů. Setkání státních i nestátních aktérů na půdě mezinárodních organizací jsou velmi důležitá. Jsou to kontaktní místa, kde se delegáti nevládních organizací, komunit či výborů mohou připojit k vládním představitelům jednotlivých států a projednávat tak témata, která jsou podle jejich soudu důležitá. Tito aktéři umístí prostřednictvím organizace problém do jádra diskuze a tím vytvoří podnět pro rozptýlení problému do povědomí ostatních, čímž zapříčiní jeho viditelnost (Jakobi 2009: 30).

Pokud se zaměříme na způsob zařazení určitého tématu na pořad jednání mezinárodní organizace, pohybuje se tato aktivita od škály formálních projevů až po lobbying či vyjádření se odborníků a epistémických komunit k dané problematice. K vyvolání jednání o určitých otázkách může organizace dojít díky zvýšené pozornosti organizace jiné. To prakticky znamená, že mezinárodní organizace mohou být také navzájem tvůrci agendy pro sebe samotné. Například činnost OECD byla v devadesátých letech ovlivněna aktivitami UNESCO, jelikož personál OECD si byl vědom jejich agendy (Jakobi 2009: 31).

Co se týče klasifikace agendy v mezinárodních organizacích, můžeme rozlišovat dva rozdílné typy; „systémovou agendu“ a „formální a institucionální agendu“. Systémová agenda řeší všechny problémy, které jsou vnímané členy politické obce jako témata hodna větší pozornosti veřejnosti. Jedná se spíše o neformální druh agendy, která má velmi obecný rozsah a váhu. Naproti tomu formální a institucionální agenda má mnohem užší rozsah a skládá se ze sady témat, která mají být aktivně řešena. Jsou to otázky, které si žádají seriózní zvážení a ukotvení (Joachim 2007: 17).

Mezinárodní organizace tedy mohou určitým způsobem naléhat na členy k sestavení agendy a stanovení si jednotných společných cílů. Dochází k tomu většinou v rámci světových konferencí na půdě mezinárodních organizací. Tyto konference jsou důležitými kontaktními místy, kde se setkají jak státní delegáti, tak i ostatní vládní představitelé či nevládní aktivisté. Tam si tyto kapacity zveřejní jednotlivé politické návrhy, statistiky a průzkumy, na základě kterých se lze společně dohodnout, jak v jednotlivých tématech postupovat. Mezinárodní organizace je tedy v tomto směru brána opravdu jako aréna a hřiště, jak jsem zmínila výše. Jednotlivým aktérům slouží tedy tato aréna k rozptýlení jejich politických myšlenek (Jakobi 2009: 31; Waisová 2008: 132).

Mezinárodní organizace také mohou sloužit, prostřednictvím svých agend, jako stimulant pro rozvoj politiky národních států. Není výjimkou, že agenda projednávaná v OSN se často zapíše jako státní politická změna, která se projevuje zřízením národních agentur zabývajících se danou problematikou. Organizace je také často označována jako centrální organizační platforma pro nově vznikající politické otázky. Jelikož její strukturace politické aktivity je na světové úrovni, můžeme pohlížet na OSN z pohledu sociálního institucionalismu, nazývajícího tak rozsáhlou organizaci prvkem světového občanského řádu (Jakobi 2009: 31-32).

1.3 Proces vzniku smluv a deklarácí v mezinárodních organizacích

Psaná pravidla chování jednotlivých aktérů v mezinárodním prostředí jsou z formálního hlediska vymezována dvěma hlavními způsoby. Buď je daná problematika, pravidlo či téma vymezeno v mezinárodní smlouvě nebo v deklarácích různých podob. Formální proces mezinárodních smluv můžeme kategorizovat do čtyř fází vzniku mezinárodních dokumentů. První fáze je iniciace, kdy se začíná zjišťovat, že určité téma, které je součástí agendy státu nebo mezinárodní organizace, by bylo vhodné řešit na mezinárodní úrovni.

V této fázi se pak rozhoduje o tom, jestli bude mít finální dokument podobu smlouvy nebo deklaráce (Trávníčková – Zemanová 2012: 31-32). Deklarace může být chápána jako volnější typ přijetí problému, tedy jde o prostředek *soft law*. *Soft law* je psané podoby a slouží k regulování pravidel mezi aktéry, které se ve formální a obsahové stránce kvalitativně nerovnajícím závazným právním normám (*hard law*). Často se jedná pouze o nezávazná a obsahově nedokonalá smluvní pravidla, která jsou formulována neurčitě a vyhýbavě, též definována nižšími náklady na implementaci a nižšími nároky na adresované subjekty. Naproti tomu se může uplatňovat již zmíněná právní smlouva, takzvaná *hard law*, která je závazná a mnohem lépe se v mezinárodním prostředí vymáhá. Vedle psaných instrumentů *hard law* a *soft law* můžeme za mezinárodní normy považovat různé nepsané obyčeje, ústní a politické dohody nebo nepsané normy mezinárodní morálky (Trávníčková – Zemanová 2012: 31).

Po první fázi iniciace a nastavení *hard law* či *soft law* následuje fáze druhá, čímž je formulace textu. Při ní dochází k mnohostranným debatám o znění a definici problému a zároveň k přípravě textu, který bude použit v deklaraci či smlouvě. Jednání v této fázi probíhá na mezivládní úrovni s podporou mezinárodních mezivládních organizací či organizací nevládních. Fáze třetí je již samotné schválení textu, kdy je již text v definitivní podobě a čeká tudíž pouze na podpis nebo přijetí deklarace. Třetí fází končí i proces deklarace, jelikož je právně nezávazná. Čtvrtou fází prochází pouze mezinárodní smlouvy. V této fázi dosahují smlouvy právní účinnosti, což znamená, že smlouva dosáhla takového počtu ratifikací, že vstupuje v účinnost (Trávníčková – Zemanová 2012: 32-33). Ještě se předpokládá, že v procesu přijetí smlouvy či deklarace mohou hrát roli i další faktory na implementaci normy, například ratifikování velkých a významných států či samotného způsobu přijetí smlouvy příkladem třeba konsenzem, hlasováním či upuštěním od hlasování (Trávníčková – Zemanová 2012: 35).

1.4 Nastolování agendy v mezinárodní organizaci podle teorie odpadkového koše

Politická agenda přichází do organizace skrze politický proces. Pro zachycení vzniku agendy v mezinárodních organizacích nám pomůže pro představu teorie odpadkového koše. Tento model naznačuje, že vznik agendy je výsledkem čtyř subjektů: problémů, řešení, výběru příležitosti a účastníků (Cohen, March, Olsen cit. dle Joachim 2007: 18).

Účastníci svými výzkumy a právními předpisy vnášejí problémy do rozhodovacího procesu. Volba příležitosti je změna politického klimatu v organizaci, která zapříčiní, že se vytvářejí jakési otvory nebo okna pro vnesení témat. Tyto subjekty existují nezávisle na sobě, ale pokud dojde k jejich spojení, generuje se v organizaci nová agenda. Tento okamžik je přirovnáván k popelnici, do níž jsou vhozeny všemi těmito subjekty odpadky. Vytvořená směs odpadků je potom obrazem toho, jaké odpadky se v současné době vyrábí. Odpadky mají na sobě různé štítky a barvy. Závisí ale také na rychlosti, jakou byly do koše umístěny a z koše vyndány. Jinými slovy, ujednání určitého tématu a programu je pouze výsledkem toho, kdy bylo uskutečněno zasedání, kdo se ho účastnil, jaká řešení situace jsou navrhována a jakých problémů se účastníci zasedání obávají (Cohen, March, Olsen cit. dle Joachim 2007: 18).

1.5 Definice mezinárodní politiky jako aréně nastolování témat

Abychom mohli pracovat s termínem mezinárodní politika, musíme si nejdříve toto slovní spojení definovat. Mezinárodní politika je velmi širokým termínem a může být vykládána velmi různorodě. Pojem „mezinárodní“ je předmětem mnoha diskuzí, protože pokud si slovo rozložíme, jedná se o spojení dvou slov, a to slov „mezi“ a „národy“ (Waisová 2008: 17). Mohlo by se tedy zdát, že prostor, o kterém mluvíme jako o mezinárodním, je ohraničen pouze ve sféře mezi národy. Někteří odborníci opravdu vyzdvihují moc státních aktérů, jakožto hlavních subjektů v mezinárodní politice. Náš přístup ovšem nesmí být omezen pouze na státní aktéry, jelikož v mezinárodním prostoru se

pohybují i subjekty nestátní. Příkladem mohou posloužit mezinárodní organizace, nadnárodní korporace, zájmové skupiny, nevládní organizace či také samotní jedinci (Waisová 2008: 17; Zeev – Lesley 2003: 1-2).

Politika je pak definována jako obecná pravidla, podle kterých se mezinárodní systém řídí. Politika je také neoddělitelně spjata s fenomény jako konflikt a spolupráce. Je to neustálý boj o prosazení soupeřících názorů a protichůdných zájmů. Často je tedy politika zobrazována jako proces řešení konfliktů a nastavení kompromisu a konsenzu (Heywood 2013: 2-3).

Pokud tedy hovoříme o mezinárodní politice jako o celku, můžeme tento široký pojem vysvětlit jako arénu, která ohraničuje proces soupeření navzájem se ovlivňujících státních a nestátních aktérů, kteří mezi sebou vytvářejí, udržují a ukončují různé vztahy. Tyto vztahy jsou velmi komplexní a projevují se ve více vrstvách mezinárodního systému. Pokud se řídí aktéři v mezinárodním systému souborem obecných zásad a zákonů, pak se komplexnost vztahů, kterými se tito aktéři projevují, může podstatně snížit. Mezinárodní politika se pak projevuje jako soubor vzájemně propojených sítí a vztahů mezi všemi typy hráčů v mezinárodním systému (Zeev – Lesley 2003: 1).

1.6 Role nevládních organizací v mezinárodní politice

Nevládní organizace jsou dnes bezesporu jedni z nejvýznamnějších nestátních aktérů, kteří mají kapacity na podílení se v ovlivňování agendy mezinárodní politiky. Většina politologů definuje nevládní organizaci jako organizaci nevládní, jejíž členové se seskupují z důvodu dosažení obecného zájmu (Waisová 2008: 161, 164). V mezinárodním prostředí se ale pohybuje více nevládních aktérů, epistémická společenství, transnacionální korporace, politické sítě, think tanky, mafie a mnoho dalších. Od zmíněných aktérů se nevládní organizace liší svým charakterem neziskové organizace, vysokým stupněm institucionalizace a organizační strukturou uvnitř organizace. Od

mafie jsou nevládní organizace též velmi vzdálené, jelikož na rozdíl od nich je jejich hlavním cílem orientace na obecný zájem (Waisová 2008: 166).

Nevládní organizace se začaly utvářet už od poloviny 19. století, přesto jejich významnost můžeme zařadit až do období po druhé světové válce. S větší angažovaností nevládních organizací přichází také změna zacházení ze strany OSN (Alger 2002: 94-95). Nevládní organizace by měly soužit jako systém včasného varování, jelikož jejich participace tkví v tom, že provádějí analýzy a expertizy ve svých jednotlivých zájmových odvětvích. Také často pomáhají implementaci mezinárodních dohod a úmluv (Waisová 2008: 163).

Úlohu nevládních organizací nejlépe vystihuje koncept *bumerang effect*. Pokud je vláda státu nepřístupná či hluchá ke skupinám prosazujících řešení problematického tématu, pak může být mezinárodní organizace brána jako půda pro politickou agregaci, tvorbu koalic, a tím tak podporu tématu. To může posloužit k rezonování tohoto tématu na mezinárodní scéně a zesílení požadavků na otevřený prostor pro jednání v daném státě. Téma se vrátí zpět do státu jako bumerang. Stát by měl být otevřený požadavkům na domácí scéně, jelikož téma již má mezinárodní ukotvení. Jinými slovy, s podporou mezinárodních organizací a jednotlivých členských států jsou nevládní organizace schopny popohánět své vlády k činnosti (Joachim 2007: 17).

1.7 Shrnutí a vlastní definice konceptu

Agenda-setting je brán jako proces nastolování nejsilnějších témat do společnosti. Nastolení agendy probíhá v každém období jiným způsobem stejně tak, jako jsou jiná projednávaná témata. Na světě jsou tisíce témat, která se snaží dostat do popředí, ovšem pouze pár desítkám z nich se věnuje větší pozornost. Důležitým spouštěčem by v tomto ohledu mohla být právě mezinárodní organizace, která je schopna na své půdě projednávaná témata zakotvit do mezinárodní politiky.

Pro účely této bakalářské práce tedy definuji proces agenda-settingu jako schopnost vnášet témata do mezinárodní politiky takovým způsobem, že nastolená témata jsou poté ukotvena právně nebo institucionálně. Ukotvení témat může probíhat smlouvami a deklaracemi, ale také dohodami, úmluvami, rezolucemi či jakýmkoli jinými výstupními aktivitami zodpovědných institucí či organizací. Ukotvení a nastolení tématu do mezinárodní politiky může probíhat v mezinárodních organizacích také založením či rozšířením specifických odvětví.

Nastolení tématu do mezinárodní politiky chápu jako jakoukoliv akci, která povede k podpoře povědomí o tomto tématu. Ačkoliv se mezinárodní organizace může zasloužit o nastolení agendy do mezinárodní politiky, pravá úspěšnost nastolení je diskutabilní. Proto vnímám již projednávání tématu v mezinárodních organizacích jako projev nastolení tématu v politických, akademických a mediálních kruzích.

2 Role orgánů OSN a nevládních organizací při nastolování agendy do mezinárodní politiky

V první kapitole jsem představila základní teoretický rámec pro práci s konceptem *agenda-setting*, roli mezinárodních i nevládních organizací v procesu nastolování témat do mezinárodní politiky a definici mezinárodní politiky jako takové. V nadcházející části práce chci tento teoretický rámec využít k naplnění cíle bakalářské práce, a to jaká témata a jakým způsobem OSN nastolila do mezinárodní politiky, přičemž se zaměřuji pouze na témata environmentální.

Organizace spojených národů je mezinárodní organizace, která čítá téměř všechny státy na světě, a je proto nutné, aby svou činností korigovala mezinárodní politiku. Organizace má celkem 6 základních orgánů, které jsou opravňovány k takové činnosti, která povede k dodržování cílů a zásad OSN, které jsou nastaveny v Chartě. Mezi takové cíle patří udržení mezinárodní bezpečnosti, rozvíjení přátelských vztahů mezi národy a spolupráce při řešení otázek ekonomického, sociálního, kulturního či humanitárního charakteru. Právě poslední řečený cíl velmi souvisí s environmentální oblastí zájmu (OSN nedatováno). Nejdůležitějšími orgány, které nastolují témata na pořad dne, jsou Valné shromáždění a Ekonomická a sociální rada (zkráceně ECOSOC) (OSN nedatováno).

2.1 Valné shromáždění

Valné shromáždění je považováno za hlavní jednacím orgán v OSN. Ve Valném shromáždění jsou zastoupeni všichni členové OSN, kterých je 193, přičemž každý stát má jeden hlas. V tomto fóru jsou projednávány všechny typy otázek a témat z různých oblastí. Pokud se projednávají důležité otázky typu zajištění bezpečnosti ve světě či přijímání nových členů do organizace, pak se musí vyslovit nejméně dvě třetiny států, pokud se jedná o otázky ostatní, postačí pouze většina prostá. Valné shromáždění také svolává mezinárodní

konference. Ve výjimečných případech může mezinárodní konferenci svolat i sám generální tajemník OSN tím, že vydá doporučení Valnému shromáždění (Romancov – Romancovová 2002: 48, 50; OSN nedatováno).

Hlavní funkcí a pravomocí Valného shromáždění je projednávání a vydávání doporučení u všech typů témat, kromě těch, které projednává Rada bezpečnosti. Slouží také jako debatní fórum, na kterém se rozhoduje o způsobu řešení otázky udržitelného rozvoje a lidských práv (OSN nedatováno). Rozhoduje se zde také o výši příspěvků, které státy posílají do společného rozpočtu OSN. Ve své podstatě lze říci, že celá roční činnost OSN vychází z rozhodnutí vyjádřených rezolucemi Valného shromáždění. Poté co se rozhodne o řešení určitých problémů a témat, nastupují výbory a pomocné orgány OSN. V případě environmentálních témat tuto činnost vykonává Program OSN pro životní prostředí (UNEP), který podává zprávy o fungování daného problému a navrhuje Valnému shromáždění řešení (Romancov – Romancovová 2002: 49-50).

Program UNEP byl založen právě Valným shromážděním v roce 1972 na základě první mezinárodní konference o životním prostředí ve Stockholmu. Cílem UNEP je systematicky koordinovat akce na ochranu životního prostředí a poskytovat podklady o životním prostředí k různým jednáním či konferencím. Činnost UNEP se ale také zaměřuje na monitoring životního prostředí v daných regionech, vydává zprávy o hodnocení vlivů na životní prostředí, shromažďuje informace o daných problematikách a snaží se prohlubovat spolupráci v případě mezinárodních environmentálních úmluv. Díky vytvoření informačních systémů v různých regionech, příkladem INFOTERRA, GEMS či EARTHWATCH, se UNEP stává svým rozsáhlým monitoringem systémem včasného varování (Český národní komitét UNEP nedatováno).

V mé teoretické části práce jsem se zmínila o systémové a formální agendě. Pokud tento příklad dvou různých typů agend vztáhneme na příklad

OSN, pak nositelem ukotvení formálních a institucionalizovaných agend je Valné shromáždění. Právě tyto agendy se vnášejí do různých debat, prohlášení, usnesení, až po mezinárodní úmluvy. Pokud k tomu přidáme ještě fakt, že tato usnesení, úmluvy či jiné závazky byly přijaty konsenzem, tak můžeme hovořit o tom, že nejenže byla témata nastolena, ale ještě nesou v případě schválení podporu většiny členských států OSN a tím si tak ještě upevní svou důležitost (Joachim 2007: 17).

Valné shromáždění ovšem nepřijímá závazná rozhodnutí a jeho následné rezoluce jsou nezávazné, takže realizace agendy leží pouze v rukách členského státu a jeho uvážení (Waisová 2008: 127). Přestože mají rezoluce vydané Valným shromážděním pouze doporučující charakter, jsou velmi důležité z důvodu vnášení témat do povědomí státům, které by nevěnovaly problematice tolik pozornosti. Další výhodou rezolucí je nastavení kolektivně-legitimizační funkce. S tím souvisí právě fakt, že definují, jak s danou problematikou mají zacházet vlády suverénních států. Vlády nemohou dané téma ignorovat, jelikož by to ohrozilo jejich pověst na mezinárodní scéně, a proto je pro ně výhodné rezoluce dodržovat (Joachim 2007: 17). Pokud mám uvést příklad takové rezoluce mluvící za všechny, pak zmíním „Kimberlejský proces“. Tuto rezoluci se podařilo prosadit zemím volného uskupení, tzv. Human Security Network (Waisová 2008: 128). Právě díky Valnému shromáždění vytvořily tyto státy koalici, která se pomohla zasadit o prodej certifikovaných diamantů a zamezit tak jejich nelegálnímu obchodování, které sloužilo jako finanční injekce ozbrojených konfliktů (General Assembly 2007).

2.2 Ekonomická a sociální rada

Ekonomická a sociální rada byla ustavena jako jeden z hlavních orgánů OSN pro hospodářskou a sociální spolupráci mezi jednotlivými národy i přidruženými orgány OSN. V dnešní době se ECOSOC představuje především jako orgán, který je jádrem k prosazování tří rozměrů udržitelného rozvoje, a to environmentálního, ekonomického a sociálního. ECOSOC slouží jako centrální

platforma k diskuzím o důležitých globálních otázkách a spojuje dialogy nejen mezi státy samotnými, ale i mezi politickými činiteli, akademiky, nadacemi, korporacemi mládeží a více než čtyřmi tisíci registrovaných nevládních organizací. Podílí se také na svolávání mezinárodních konferencí a vypracovávání podmětů určených k projednávání ve Valném shromáždění (ECOSOC nedatováno).

ECOSOC pořádá vždy jednou za rok dva typy politických fór. Vysoké politické fórum (*High-Level Political Forum*), které přezkoumává a poskytuje doporučení o provádění závazků udržitelného rozvoje, a Fórum pro rozvojovou spolupráci, při kterém se řeší spíše recenze a budoucí trendy v oblasti rozvojové spolupráce (ECOSOC nedatováno). Do organizační struktury ECOSOC se počítají i přidružené orgány, kterých není pomálu. Mezi ty patří například Komise pro narkotika, Komise pro sociální rozvoj, Komise pro trvale udržitelný rozvoj nebo Fórum OSN pro lesnictví. Mimo jiné má ECOSOC na starost regionální ekonomické komise po celém světě, jako například Ekonomickou komisi pro Afriku, Evropu, Asii a Tichomoří, Latinskou Ameriku a Karibskou oblast a západní Asii (OSN nedatováno).

Role ECOSOC se od doby jejího založení pořád mění. Reforma Valného shromáždění z roku 2013 posílila úlohu ECOSOC v celkovém vedení a koordinaci na mezinárodních konferencích a summitech, které se týkají ekonomické, sociální a environmentální oblasti. Ve své rezoluci Valné shromáždění přijímá nový přístup v nahlížení na ECOSOC. Vidí ho jako vedoucí orgán pro nové úvahy, diskuze a politická fóra na vysoké úrovni, které by měly vést k plné integraci myšlenek udržitelného rozvoje (General Assembly 2013: 2-3).

2.3 Nevládní organizace a nastolování agendy OSN

ECOSOC je vnímána nevládními organizacemi jako primární orgán pro přenesení jejich snahy ovlivňovat mezinárodní politiku. Právě ECOSOC

s nevládními organizacemi aktivně spolupracuje, vydává výroční reporty o jejich počtu a statusu a dává jim příležitost zúčastnit se mezinárodních setkání.

Rezoluce Ekonomické a sociální rady z června roku 1968 umožnila nevládním organizacím získat:

1. všeobecný konzultativní status, a to především větším mezinárodním nevládním organizacím, které svojí agendou připomínají ECOSOC,
2. speciální konzultativní status, který získají organizace, které svojí agendou alespoň z části připomínají ECOSOC, a
3. dočasný konzultativní status, který může být přidělen všem nevládním organizacím, které se chtějí vyjádřit k danému problému (Alger 2002: 95).

Dnes se dá říci, že OSN chápe nevládní organizace jako skupinu občanů, kteří se sdružují do neprofitující, dobrovolné organizace, která může vykonávat nejrůznější funkce v odvětví humanitární pomoci nebo monitoringu politiky. OSN také považuje za vhodné dát nevládním organizacím příležitost vyjádřit svá stanoviska na daná témata, jelikož disponují praktickými zkušenostmi v daném odvětví. Slouží také jako kanál, který vede z OSN do občanské společnosti, prostřednictvím čehož si Organizace získává důležité partnery, kteří jsou navázáni na občany a problémy, které je v dané oblasti trápí (Romancov – Romancovová 2002: 55).

Největší úspěch zaznamenaly nevládní organizace po konci studené války. Rada Evropy roku 1993 začala uznávat mezinárodní nevládní organizace jako subjekt mezinárodního práva a navázala s nimi partnerství (Council of Europe 1993). V konfrontaci s novými mezinárodními podmínkami začala OSN v roce 1990 uspořádávat specializované konference, zaměřené na otázky environmentálních změn, rozvojové otázky, postavení práv žen a další. Tyto konference poskytly příležitost pro nevládní organizace, aby daly najevo své oblasti zájmu a představily svou agendu (Joachim 2007: 24). *„Když studená válka skončila, přišel průlom. Byly slyšeny nové hlasy a byly možné nové*

*dialogy*⁴“ (Bunch 1995 cit. dle Joachim 2007: 24). Jinými slovy, s podporou OSN a jednotlivých členských států jsou nevládní organizace schopny popohánět své vlády k činnosti (Joachim 2007: 17).

V roce 1996 byl ECOSOC vyzván, aby zvážil možnost zapojení NGO i do jiných orgánů a programů OSN. Valné shromáždění tím pověřilo generálního tajemníka. Ten sice zprávu opravdu v roce 1998 vypracoval a předložil, jenomže po rozsáhlé debatě představitelů jednotlivých států nakonec nedošlo ve vztazích OSN – NGO k žádným změnám (Waisová 2008: 163). Dnes užívá aktivního konzultativního statusu ECOSOC více než čtyři tisíce nevládních organizací. Jelikož se v této práci zaměřuji na environmentální témata, tak mohu zmínit, že ze 142 nevládních organizací, které využívají všeobecného konzultativního statusu, využívá tento status od roku 1997 i Green Cross International, či od roku 1998 Greenpeace International (ECOSOC 2014: 1, 4). Pokud nevládní organizace získá od ECOSOC konzultativní status, může se účastnit společné Konference nevládních organizací zvané CONGO (*Conference of NGO's in Consultative Relationship with United Nations*). Posláním této konference je usnadnění zapojení nevládních organizací v systému OSN a zlepšení přístupnosti NGOs k různým jednáním, konferencím, speciálním akcím nebo různým dokumentacím. CONGO se také zaslouhuje o posílení dialogu mezi Organizací a NGOs a bojuje za jejich lepší přístupnost na všech úrovních jednotlivých orgánů ve struktuře OSN (CONGO 2015). Dá se tedy říci, že CONGO je určité fórum, které se nevládní organizace snaží sjednocovat a tak zefektivnit jejich postavení na poli OSN.

2.4 UN Global Compact jako příklad instituce s principy OSN

Global Compact, zkráceně UNGC, je dobrovolná iniciativa, která vznikla pod záštitou OSN, přičemž to je největší světová iniciativa, která dohlíží na korporace a jejich příspěvek k udržitelnému rozvoji ve světě. Vznikla na popud

⁴ „When Cold War ended an opening came. New voices were heard, and a new dialogue was possible“

generálního tajemníka Kofiho Annana v roce 1999 na Světovém ekonomickém fóru v Davosu. UNGC byl přijat a schválen až v roce 2005 rezolucí Valného shromáždění, který dává této platformě mandát na podporu zodpovědných obchodních praktik a hodnot OSN v celosvětové obchodní komunitě. Cílem této dobrovolné platformy je zavést do podnikatelské sféry univerzální principy udržitelného rozvoje OSN a podporovat firmy v tom, aby se snažily je aktivně dodržovat (UNGC nedatováno a). Global compact není iniciativou sdružující členské státy, nýbrž je to síť firem a organizací, které se rozhodly sjednotit za účelem koordinování společensky odpovědných aktivit. V současné době se tato iniciativa, prostřednictvím národních sítí, nachází v 86 zemích světa (Asociace společenské odpovědnosti 2016).

Global Compact má deset všeobecně přijímaných principů, které se dotýkají agendy lidských práv, pracovních podmínek, životního prostředí a boje proti korupci. Tyto zásady nejsou v mezinárodním prostředí nové, ale pouze odvozené z Všeobecné deklarace lidských práv OSN, Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji či Úmluvy OSN proti korupci. Z daných deseti zásad se tři týkají životního prostředí. Tyto tři zásady jsou v určitém ohledu velmi obecné. Firmy by podle těchto principů měly podporovat preventivní přístup k environmentálním problémům, podniknout iniciativy za větší odpovědnost a podporovat větší rozvoj a šíření technologií, které budou k životnímu prostředí šetrné (UNGC nedatováno b).

Na tuto organizaci se objevuje také kritika. Jejich každoroční výroční zpráva o fungování společnosti, které se heslovitě říká COP, není auditovaná, a proto se pro mnoho odborníků stává terčem kritiky. Není totiž zajištěna jistota, že výroční zpráva je přesná a informace v ní obsažené jsou objektivní. Pracovníci UNGC se však brání tím, že tato kritika naprosto postrádá opodstatnění (Williams 2014: 247). Podle nich tato iniciativa není založena na přesném kodexu chování, ale je spíše prostředkem k podněcování států a firem k navržení vlastních postupů a usilování tak o sdílení společných hodnot a

etických norem. UN Global Compact vidím především jako organizaci pod záštitou OSN, která slouží obchodním sdružením, jednotlivým společnostem, nevládním organizacím či odborům jako fórum k projednávání nejen environmentálních otázek (Williams 2014: 250). Tato organizace nevydává rezoluce či úmluvy, ale jistým způsobem nastoluje témata skrze své principy. Tématům nastoleným na této platformě se dává punc viditelnosti a globálního rozsahu v podnikatelské sféře.

3 Environmentální témata v agendě OSN

3.1 Environmentální témata od roku 1960 do roku 1972

Problematika životního prostředí si žádala, žádá a vždy bude žádat změny mezinárodního práva, které bude státy nejen respektováno, ale také dodržováno. V dnešním globalizovaném světě již nejde s určitostí říci, jestli nám environmentální problém v dané lokalitě nutně nepřinese sekundární problém v lokalitě jiné. Existují také témata jako vývoj oslabování ozonové vrstvy či klimatické změny, která nepostihují pouze jeden region, nýbrž celý svět. Proto je o těchto problémech nutné mluvit na mezinárodním poli, jelikož absence korigování těchto problémů může mít v příštích dekádách na Zemi až devastující účinek. OSN se zdá být pro environmentální debaty velmi vhodná, jelikož zahrnuje skoro všechny státy na světě.

Environmentální témata se do agendy mezinárodní politiky začala dostávat od 50. až 70. let minulého století. Existuje ale možná více spouštěčů k diskuzím na problematiku životního prostředí. Po druhé světové válce se v důsledku začínající bipolární konfrontace začínalo mluvit o jaderném zbrojení a tím i spojených obavách o nových druzích znečištění z jaderného odpadu (UN nedatováno).

Od šedesátých let docházelo v řadě zemí k ekologickým katastrofám, které nejenže ovlivnily veřejné mínění a společnost, ale daly také příležitost k tomu přemýšlet o životním prostředí jako o globálním tématu. Například

v roce 1967 se odehrála havárie lodi Torrey Canyon. Z lodi uniklo kolem 120 tisíc tun ropy dovezené z Kuvajtu, která se mořskými proudy dostala až na severní pobřeží Francie. Švédští vědci také v tomto období zjistili, že úhyn mnoha živočichů ve švédských jezerech je zapříčiněn špatným ovzduším pronikajícím ze západní Evropy (Král 2013: 16 – 17).

Ekologická hnutí, která cítila potřebu změny, dostala impuls novým vydáním knihy *The Silent Spring* od Rachel Carsonové (1962). Ta ve své knize důrazně varovala veřejnost proti využívání syntetických chemických pesticidů. Upozornila na to, že lidé musí začít respektovat ekosystém, v němž žijí, za účelem ochrany lidského zdraví (Carson 1962 cit. dle UN nedatováno). V roce 1968 také vznikl takzvaný Římský klub, což byl nezávislý institut zabývající se otázkou lidské společnosti a jejím přežitím v daném životním prostředí. V roce 1972 došlo též k významné publikaci. Manželé Meadowsovi (1972: 9) vydali publikaci *Limity růstu*, která navazovala na Římský klub. Hlavní myšlenka této knihy spočívala v tom, že pokud budou trendy jako růst světové populace, industrializace, znečištění, produkce potravin či neobnovitelné zdroje v dané době rostoucího charakteru, tak není možné s ekonomickým růstem počítat už během příštích sta let, právě díky omezování daných přírodních zdrojů (Meadows 1972: 23). Tyto okolnosti vedly k tomu, že se začalo nahlížet na environmentální témata jako na celosvětový fenomén, a proto se Valné shromáždění v roce 1968 rozhodlo vydat rezoluci k pořádání Konference OSN o životním prostředí ve Stockholmu (Sohn 1973: 424; UN nedatováno).

3.2 Konference OSN o životním prostředí v roce 1972

Konference o životním prostředí (*Conference on the Human Environment*) byla jednou z nejdůležitějších konferencí, která přímo nastavila agendu životního prostředí do agendy mezinárodní politiky. Přestože byly před touto konferencí uskutečněny i jiné mezinárodní dohody o chování v některých oblastech dotýkající se environmentálních témat, byla tato konference

přelomová. Poprvé se totiž jednalo o obavu celého lidstva o životní prostředí, nikoli pouze určitých epistémických komunit nebo sítí vědců (Mazi 2009: 307).

Konference ve Stockholmu se účastnilo 113 států, dokonce i nevládní organizace, které vlastně zastupovaly občanskou společnost, měly příslibení zapojení se, což jen ukazuje na přítomnost multilaterálního diskusního fóra (Mazi 2009: 307). Ve své podstatě se konference snažila poprvé v historii artikulovat a nastavit vztah člověka, rozvoje a životního prostředí. Hlavním cílem konference se tak stala potřeba společnými zásadami inspirovat a vést světové národy k ochraně a zlepšování životního prostředí (UNEP 1972). Ve finální deklaraci jsou státy přímo vyzývány ke změně pohlížení na důležitost životní prostředí. *„Konference vyzývá národní vlády, aby vyvinuly společné úsilí o zachování a zlepšení životního prostředí, ve prospěch všech lidí a pro jejich potomstvo.[...] Člověk má základní právo na svobodu, rovnost a přiměřené podmínky k životu v prostředí o kvalitě, která umožňuje důstojný život a pohodu, a on nese posvátnou zodpovědnost za ochranu a zlepšování životního prostředí pro současnou i budoucí generaci “*⁵ (UNEP 1972).

Finální deklarace se skládala z akčního plánu, 109 článků doporučujícího charakteru státům a samotné konference. Daný akční plán, obsahující 26 principů jak zlepšit životní podmínky na Zemi, byl v té době první globální akční plán v environmentální tematice. Také se zaměřoval na hodnocení životního prostředí prostřednictvím zřízení Earthwatch, což byla instituce včasného varování. Jejím úkolem bylo identifikovat a měřit mezinárodní problémy v oblasti životního prostředí a varovat tak před blížící se environmentální krizí (Sohn 1973: 424). Deklarace z roku 1972 se dodnes považuje za environmentální manifest lidstva (UN nedatováno, Sohn 1973: 423).

⁵ „The Conference calls upon Governments and peoples to exert common efforts for the preservation and improvement of the human environment, for the benefit of all the people and for their posterity. [...] Man has the fundamental right to freedom, equality and adequate conditions of life, in an environment of a quality that permits a life of dignity and well-being, and he bears a solemn responsibility to protect and improve the environment for present and future generations. “

Tento summit tedy přinesl konkrétní kroky k řešení environmentální otázky. Státy se prostřednictvím deklarace zavázaly, že budou spolupracovat v otázkách životního prostředí, a potvrdily, že zdravé životní prostředí je zásadní pro prosperitu jak v rozvojových, tak i vyspělých zemích. Poprvé také vlády jednotlivých států připustily, že průmysl i technologické pokroky životní prostředí vážně poškozují. Shodly se na tom, že každá země má právo nebýt znečišťovaná, ale i povinnost nepoškozovat životní prostředí státům jiným (BBC 2012).

Konference se ovšem neobešla i bez kritiky. Americký biolog Barry Commoner prohlásil, že podle jeho názoru nešla finální Stockholmská deklarace více do hloubky problému. Vlády by podle něj místo sledování znečištění měly hledat a aktivně řešit příčinu problému. Státy by měly například aktivně rozvíjet debatu nad průmyslovými odvětvími, která neprodukují žádné či skoro žádné znečištění (BBC 2012). Díky této konferenci se také naplno projevil asymetrický vztah mezi Severem a Jihem. Severní státy považovaly za hlavní problém průmyslovou výrobu a chudobu v zemích Jihu. Jižní státy se zase projevovaly na konferenci s neochotou, jelikož v jejich zemích nebyl zajištěn ani správný hospodářský a sociální vývoj, natožpak čisté životní prostředí. Státy Jihu se přesto snažily na této konferenci zvýšit svůj vliv ve světě. Jelikož jim ale ekonomická či průmyslová pozice ve světě nedala žádnou moc alespoň trochu summit zvrátit ve svůj prospěch, začaly ji celou formálně bojkotovat a vystupovaly v pozici pasivní strany (Mazi 2009: 305-307).

Stockholmský summit nebyl jen prvním zprostředkovatelem formování vzájemných vztahů mezi severními průmyslovými státy a jižními rozvojovými státy. Měl také vliv na iniciativu po skončení konference. Deklarace je prvním dokumentem, který se určitým způsobem zaměřuje na udržitelný rozvoj. V 80. letech byl vytvořen zákon o životním prostředí, který navazoval na Stockholmskou deklaraci. V návaznosti na ní také vznikl speciální Program OSN pro životní prostředí (*United Nations Environmental Programme, zkráceně*

UNEP), jenž dodnes figuruje jako hlavní orgán pro koordinaci globálního řízení životního prostředí (Mazi 2009: 307). Na podporu rozvojových zemí financovat projekty, které chrání životní prostředí, byla v roce 1991 založena Globální environmentální iniciativa (*Global Environmental Facility*). Ta se snaží z poskytnutých grantů spolufinancovat vlády, mezinárodní rozvojové agentury nebo nevládní organizace, aby poskytly podporu rozvojových ekonomik a nastartovaly tak proces změny k udržitelnému rozvoji (UN nedatováno).

3.3 Zpráva Brundtlandové a Konference z Ria de Janeira z roku 1992

Přesně dvacet let poté, co proběhla Konference ze Stockholmu, se uskutečnil summit, který se snažil navázat na otázku životního prostředí a udržitelného rozvoje (UN nedatováno). Tři roky před pořádáním této konference vydalo Valné shromáždění rezoluci o jejím konání. Rezoluce také rozhodla o zřízení speciální komise, která bude sloužit k přípravným výborům a jako samotný zahajovatel konference (Handl 2016). Primárním cílem této konference bylo přehodnotit ekonomický rozvoj a najít způsob, jak zastavit ničení nenahraditelných přírodních zdrojů a znečišťování planety. Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (*United Nations Conference of Environment and sustainable development*, zkráceně *UNCED*), formálně známá pod názvem Summit Země, navazovala na zprávu norské doktorky Gro Harlem Brundtlandové, která byla v roce 1983 generálním tajemníkem OSN pozvána zasedat Světové komisi pro životní prostředí a rozvoj (UN nedatováno; Mazi 2009: 309).

V roce 1987 zveřejnila svou zprávu *Naše společná budoucnost*, což byla vlastně svým způsobem velmi průkopnická zpráva. Poprvé totiž definovala koncept udržitelného rozvoje a uvedla ho tak do veřejného diskursu (UN nedatováno). Doktorka Brundtlandová definovala udržitelný rozvoj větou „*Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který uspokojuje potřeby současnosti, aniž by byla ohrožena schopnost budoucích generací uspokojovat své vlastní*

*potřeby*⁶“ (World Commission on Environment and Development 1987: 41). Na konferenci se sešlo více než 107 představitelů členských států a přes 2400 zástupců z nevládních organizací, kteří vnesli do summitu jakýsi nádech mezinárodní participace. Státy uznaly, že je potřeba problémy ukotvené v mezinárodních úmluvách implementovat i do svých národních politik a zajistit, aby hospodářská rozhodnutí měla vliv na životní prostředí (UN 1997). Summit přinesl také hmatatelné výsledky v podobě úmluv, konvencí a programových dokumentů.

Nejvýznamnější byl rozsáhlý programový dokument Agenda 21, který se snažil nastínit podrobný akční plán, jenž by mohl posunout svět od neudržitelného modelu ekonomického růstu směrem k činnostem, které by životní prostředí chránily a obnovovaly (UN nedatováno). Je tvořena ze čtyř sekcí, které pojednávají o sociálních a ekonomických rozměrech udržitelného rozvoje, uchování a správě neobnovitelných druhů, posílení role regionálních a nevládních skupin a prostředcích k implementaci agendy. V Agendě 21 byla zařazena témata jako ochrana ovzduší, boj proti odlesňování, ochrana moří a oceánů, šetrnější nakládání s jedovatými materiály, zastavení úbytku rybí populace či prevence znečištění vody. Na konci každé kapitoly v Agendě 21 byl přidán dodatek o způsobu, jakým chce OSN dosáhnout svých cílů nebo jak si představuje, že má být cílů programového dokumentu dosaženo. Většinou se ze strany OSN jednalo o pomoc finanční, kdy OSN nabídla přibližnou roční částku, která by sloužila k naplnění cílů. OSN také doporučovalo zřízení agentur, které by se dosažení cílů věnovaly podrobně (United Nations Sustainable Development 1992).

V dokumentu je také zmíněna role nevládních organizací v procesu nastolení konceptu udržitelného rozvoje do politiky jednotlivých států. Nevládní organizace, vlády a mezinárodní organizace by společně měly vytvořit

⁶ „Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs“

takové mechanismy, které by jim dopomohly k přezkumu a vyhodnocení politik a programů prováděných Agendou 21 na území jednotlivých států. Státy by tak měly podpořit dialog nejen mezi sebou samými a nevládními organizacemi, ale přispět k partnerství hlavně místních regionálních orgánů a organizací, aby tak dopomohly k aktivnímu zapojení principů udržitelného rozvoje (United Nations Sustainable Development 1992).

Kromě Agendy 21 byla na Summitu Země přijata Rámcová úmluva o změně klimatu (z anglického překladu zkráceně FCCC), Úmluva o biologické rozmanitosti a Úmluva boje proti desertifikaci. Hlavním cílem úmluvy FCCC se stala stabilizace skleníkových plynů a kontrola dopadů skleníkových plynů na klimatickou změnu. Úmluva též podporovala koncept mechanismu čistého rozvoje, jenž si dával za cíl podporovat státy, které přijmou takové technologie, které budou šetrné ke klimatu. V úmluvě se také mluví o udržitelném hospodaření s půdou, což jen zapříčinilo velkou debatu nad snížením plochy tropických lesů. Kontroverzí je též článek, který nabádá všechny smluvní státy, aby se začaly připravovat na jednotlivé dopady změny klimatu a plánovat tak s citelným globálním oteplováním (Tollefson – Gilbert 2012: 21).

Úmluva o biologické rozmanitosti si klade za cíl snížit ztráty biologické různorodosti. Také na státy apeluje, aby ochraňovaly přirozené ekosystémy na souši i v oceánech. Jeden článek z této úmluvy byl věnován i právu na uznání domorodého obyvatelstva a vytvoření chráněných oblastí na jejich území (Tollefson – Gilbert 2012: 22). Třetí úmluva zabývající se bojem proti desertifikaci byla přijata v roce 1994, tedy až dva roky po konferenci v Riu. Jejím hlavním cílem bylo potlačení degradace půdy a zmírnění následků sucha. Tato úmluva se však zdá ve své implementaci řešení velmi zaostalá, jelikož od doby jejího přijetí se situace ještě zhoršuje. V roce 1991 bylo 15 % z celkových rozměrů výměry půdy degradováno a v roce 2008 to bylo již 24 %. Důvodem může být zanedbání ze strany vyspělých národů. Ty totiž nevidí desertifikaci jako akutní obavu, jelikož se desertifikace půdy týká spíše rozvojových regionů,

kteřé ovšem nemají finance ani znalosti na zachování půdy (Tollefson – Gilbert 2012: 23).

Na Summitu Země se odehrály velké změny ve formálních mezinárodních procesech. Ty vedly postupem let k přijetí dalších dohod a programů, které pouze rozšiřovaly myšlenky úmluv přijatých v Riu. Konference v Riu byla opravdu stěžejní z hlediska vytváření a implementování nejen témat o životním prostředí, ale také o udržitelném rozvoji. Že byl Summit Země opravdu jedním z milníků, můžeme vyvozovat už jen z toho, že každý další summit konaný pod taktovkou OSN se jmenuje +5, +10, +20, podle toho, kolik let od Summitu v Riu de Janeiru uběhlo (UN nedatováno).

Prvním výstupem Summitu Země bylo založení Komise OSN pro udržitelný rozvoj, na základě rezoluce Valného shromáždění z roku 1992. Tato komise byla vytvořena proto, aby dohlížela na pokrok v implementaci Agendy 21. Komise pro udržitelný rozvoj je funkční komisí ECOSOC a naplňuje roli fóra pro široký dialog jak mezi ministry jednotlivých zemí, tak speciálními dialogů uskutečňovaných mezi zájmovými skupinami (UN 2015 a).

Dalším výstupem je Kjótský protokol přijatý v roce 1997, díky kterému se průmyslové země dohodly na společném snížení emisí skleníkového plynu. V úmluvě se uznává kolektivní vina rozvinutých zemí za vysokou úroveň emisí z důvodu dlouhodobé nekontrolovatelné průmyslové činnosti. Kjótský protokol vstoupil v platnost v roce 2005 s cílem snížit emise všech smluvních států o 5,2 % oproti roku 1990, a to do roku 2012. V druhém období od roku 2013 do 2020 musí státy snížit emise o 18 % vůči roku 1990. Spojené státy Kjótský protokol zatím neratifikovaly, za což jsou velmi kritizovány, jelikož se od roku 1990 do roku 2010 jejich procento emisí zdvojnásobilo z 29 % na 54 % (UNFCCC 2014; Tollefson – Gilbert 2012: 21).

Na Úmluvu o biologické rozmanitosti se váže Cartagenský protokol, schválený v roce 2000 a vstupující v platnost roku 2003. Tento protokol reguluje obchod s geneticky modifikovanými potravinami a organismy, které

mohou mít nepříznivé účinky na lidské zdraví. Jádrem této dohody je především opatrnost států s dovozem produktů, které by mohly vyvolat neblahé účinky jak na člověka, tak na životní prostředí. Tuto dohodu ratifikovalo již 166 států světa. Dodnes Cartagenský protokol nepřijaly státy takzvané Miami Group, což jsou USA, Kanada a Argentina. Tyto státy produkují celkem 90 % všech modifikovaných potravin na světě (Greenpeace 2015).

3.4 Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu v roce 2002

Deset let po Summitu Země se v Johannesburgu konal Světový summit o udržitelném rozvoji (*World Summit on Sustainable Development*). Jednalo se již o čtvrtý celosvětový summit, který měl řešit environmentální témata a tím revidovat náhled na udržitelný rozvoj ve světě. Pokud bychom měli měřit úspěšnost summitu podle počtu představitelů jednotlivých vlád, zájmových skupin a nevládních organizací, pak šlo o jednu z největších globálních konferencí dané doby sjednanou OSN. Pokud se ovšem zaměříme na jeho cíl, pak se konference snaží pouze posoudit pokrok implementace agendy, která byla nastavena v programovém dokumentu Agendy 21 a Deklarace z Ria (MZV 2003).

Výsledné dokumenty, Implementační plán a Johannesburgská deklarace, byly brány spíše jako soubor výběků a dalších cílů, přičemž nebylo nikde popsáno, jak a zda budou cíle vůbec realizovány. Deklarace obsahuje velmi mnoho proměnných, které mají být brány v úvahu s udržitelným rozvojem, jako otázka chudoby, globalizace nebo udržitelný rozvoj v malých ostrovních státech (UN 2002: *passim*). Přesto tento summit nebyl úplně nečinný. Pozitivním prvkem na konferenci bylo nastavení takzvaných partnerských iniciativ, což jsou dobrovolné závazky mezi vládami, nevládními organizacemi i OSN jako takovou, které povedou k podpoře aktivit a vytyčení jasných a pevných cílů udržitelného rozvoje. Byl také novým způsobem definován samotný koncept

udržitelného rozvoje. V deklaraci se OSN snaží pojmout širší rámec tohoto konceptu a tím tak vlastně aktualizovat globální rozvojovou agendu. Od Johannesburgu se začalo na udržitelný rozvoj pohlížet spíše jako na koncept, kde je nutné přemýšlet o rovnováze mezi ekonomickou, sociální a environmentální dimenzí rozvoje (Mazi 2009: 311; MZV 2003). Konference nepřinesla zcela nové koncepty a nové pohledy na environmentalismus a udržitelný rozvoj, ale dala jasně najevo, že mezi hlavní politické priority OSN patří právě řešení těchto témat na mezinárodní úrovni.

3.5 Rio +20 a Sustainable Development Goals

Poslední konference věnovaná již rozvětvenému tématu udržitelného rozvoje byla Konference OSN o udržitelném rozvoji v Riu de Janeiru, více známá jako Rio +20. V dosavadní historii se jednalo o největší konferenci, která byla OSN sjednána. Důvodem může být velký vliv informačních a komunikačních technologií na environmentální témata, která jsou prostřednictvím sociálních sítí vnášena po celém světě do lidského povědomí. Podle oficiálních údajů se konference účastnilo cca 45 tisíc lidí. Konference se účastnilo všech 191 členských zemí a přes 9 tisíc vyslanců z nevládních organizací a zájmových skupin, což jen poukazuje na to, jak velkou roli v nastolování témat hrají nevládní organizace (MZP 2015). Výsledkem konference bylo přijetí dokumentu s názvem *Budoucnost, kterou chceme (Future we want)*. Hlavními tématy této zprávy jsou koncept zelené ekonomiky, nutnost vymýcení chudoby, nové pojetí udržitelného rozvoje jako spojení ekonomických, sociálních a environmentálních aspektů a vytvoření vysokého politického fóra, přímo určeného k řešení otázky udržitelného rozvoje. V tomto dokumentu jsou tedy patrné nové koncepty a způsoby řešení na stejná témata, která byla řešena již od 60. let 20. století. Pro podporu těchto témat se členové Valného shromáždění dohodli na posílení a modernizaci mandátu Programu OSN pro životní prostředí. UNEP je vnímán jako světový orgán v oblasti životního prostředí určující celosvětový program pro životní prostředí a obhajující

udržitelný rozvoj jako globální agendu. UNEP by se měly ke splnění jeho mandátu zvýšit finanční prostředky, posílit správní koordinace a vytvořit nové mechanismy pro lepší zapojení občanské společnosti do klíčových koordinačních orgánů OSN pro životní prostředí (UN 2012).

Ve výsledném dokumentu jsou státy nabádány k přijetí takových opatření, která budou podporovat trvalý přechod k zelené ekonomice (UN 2012). Tento koncept má silnou měrou přispět k vymýcení chudoby a zlepšení životního prostředí. Ve zprávě však není uvedena žádná definice tohoto konceptu. Program OSN pro životní prostředí definuje zelenou ekonomiku jako takovou ekonomiku, která má za následek zlepšení lidského blahobytu a sociální spravedlnosti a zároveň aktivně snižuje rizika pro životní prostředí. Vlády by tedy měly veřejné i soukromé investice řídit tak, aby docházelo ke snižování emisí uhlíku, zlepšování úrovně životního prostředí a zvyšování energetické účinnosti a efektivity zdrojů (UNEP nedatováno). Zelená ekonomika tedy usiluje o šetrné zacházení s životním prostředím ve všech společenských sektorech.

Zpráva také pojednává o zřízení univerzálního mezivládního politického fóra na vysoké úrovni, které bude sloužit pro potřeby trojdimenzionálního pojetí udržitelného rozvoje. Mělo by mít podobu mezivládní spolupráce a posílit tak propojení vědy a techniky s politikou, která bude dokumentace vědecké obce vyhodnocovat v podobě zpráv o globálním udržitelném rozvoji. Fórum by mělo poskytovat především aktivní politické vedení, pravidelný dialog mezi jednotlivými vládami a sledovat a posuzovat pokrok v plnění závazků udržitelného rozvoje tak, aby bylo mezinárodní společenství schopno reagovat na nové výzvy v této oblasti (UN 2012).

Tato konference tedy nastavovala více témat než Summit v Johannesburgu, kde docházelo více k posuzování úspěšnosti pokroku Agendy 21 než ke stanovení jasných cílů. Jedním z výsledků konference Rio +20 bylo zahájení vyjednávání o programu Cílů udržitelného rozvoje (*Sustainable*

Development Goals), který navazoval na agendu Rozvojových cílů tisíciletí (*Millennium Development Goals*). Tříletý proces vyjednávání o nové agendě vyvrcholil v září roku 2015 na Summitu k udržitelnému rozvoji, jenž se konal v sídle OSN v New Yorku. Program, oficiálně přijatý v dokumentu s názvem *Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030*, obsahuje 17 cílů udržitelného rozvoje, které by měly do roku 2030 vyvolat aktivitu, která by do mezinárodního společenství přinesla prosperitu, zlepšení kvality života a vymýcení chudoby (OSN 2015; MZV 2012).

Agenda pro udržitelný rozvoj obsahuje témata jako ukončení chudoby ve všech jejích podobách, konec hladomoru a dosažení potravinové bezpečnosti, podporu hospodářského růstu nebo zajištění spravedlivého vzdělávání pro všechny. Čistě environmentální témata, nastolená v tomto dokumentu, jsou nazvána Klimatická změna, Život pod mořem a Život na souši. V otázce klimatické změny se bude mezinárodní společenství zabývat přijetím takových plánů a opatření, které by klimatickou změnu co nejvíce zmírnily. Téma Život pod mořem se zabývá udržitelným rozvojem nejen moří, řek a oceánů, ale i živočišných druhů, kteří v nich žijí. Třetím environmentálním tématem je Život na souši, což je program na ochranu a obnovu udržitelného využívání ekosystémů, šetrného hospodaření s lesy, boj proti desertifikaci a degradaci půdy a zastavení úbytku biologické rozmanitosti (UN 2015 b).

Tato nastolená témata jsou v agendě mezinárodní politiky ještě poměrně krátký čas. Nejdůležitější na nastolování environmentálních témat do mezinárodní politiky je to, že jejich ukotvení do programových dokumentů se účastní vždy téměř všechny státy světa. Díky tomu se témata kdysi známá pouze ve vědeckých a akademických kruzích stávají rozsahově globálními a všeobjímajícími.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, která environmentální témata a jakým způsobem se OSN podařilo nastolit do agendy mezinárodní politiky od 60. let minulého století až do roku 2015. Proces nastolování témat do mezinárodní politiky vidím nejen jako výběr nejsilnějších témat k jednání, ale také jako pouhé vnesení tématu do společnosti prostřednictvím diskuze. Na roli OSN v nastolování témat do mezinárodní politiky můžeme pohlížet dvěma způsoby. První způsob je ten, že OSN působí jako organizace, která dává povědomí o daném tématu. V tomto ohledu vystupuje OSN jako aréna nebo hřiště, na kterém se odehrává vyjednávání, hledání kompromisů či artikulace a agregace zájmů. Právě socializací aktérů může OSN přispívat k tvorbě agendy. Už jen to, že aktéři se na půdě OSN mohou vyjadřovat k daným tématům, vyzývat k akcím, předkládat zprávy o fungování nebo kooperovat jeden s druhým dává OSN tu moc výrazně posloužit k tvorbě agendy. Druhý způsob je ten, že OSN projednaná témata ukotvuje právně nebo institucionálně. Ukotvení témat probíhá smlouvami a deklamacemi, založením či rozšířením specifických odvětví.

Díky vypracování bakalářské práce jsem došla k závěru, že nastolení témat zásluhou OSN v environmentální oblasti probíhá nejvíce prostřednictvím mezinárodních konferencí. Právě díky mezinárodním environmentálním konferencím se mísí jak povědomí o jednotlivých tématech tak i právní ukotvení. Nutno podotknout, že mezinárodní konference o životním prostředí jsou bedlivě sledovány nejen novináři, ale také občanskou společností, což ještě přidává takovýmto setkáním na důležitosti, jelikož dochází k většímu povědomí o dané agendě. Nejdůležitějšími orgány, které zajišťují chod mezinárodních environmentálních konferencí, je Valné shromáždění, Ekonomická a sociální rada a Program OSN pro životní prostředí. Valné shromáždění je hlavní jednacím orgánem OSN sloužícím jako debatní fórum, který je zastoupen všemi členskými státy. To právě Valné shromáždění vydává rezoluce

o konání mezinárodních konferencí a i se jich aktivně účastní. ECOSOC zase slouží na mezinárodních konferencích jako centrální platforma ke spojování dialogů mezi státy a nevládními organizacemi, korporacemi a dalšími nestátními aktéry. Nejdůležitější roli mezi nestátními aktéry hrají nevládní organizace, jelikož jsou disponenti praktické zkušenosti v daném odvětví. Na mezinárodních konferencích tak mohou vyjádřit svůj názor a vydat doporučení, díky kterým bude implementace finální agendy daleko přístupnější a efektivnější. Program OSN pro životní prostředí se zase snaží ještě před konferencí monitorovat životní prostředí tak, aby poskytoval a rozšiřoval informace, které budou dopomáhat ve prospěch spolupráce v oblasti životního prostředí. Po skončení mezinárodní environmentální konference prosazuje přijaté dokumenty konference v praxi. Jako výsledek mezinárodní konference může být buď deklarace, která je právně nezávazná nebo smlouva, která potřebuje být pro přijetí ratifikována. Jako příklad závazných smluv nutných ratifikování je Kjótský či Kartagenský protokol.

Jako první mezinárodní environmentální konferenci, kterou ve své rezoluci schválilo Valné shromáždění, byla Konference ve Stockholmu v roce 1972. Jako stěžejní téma této konference považují snahu poprvé v historii artikulovat a nastavit vztah člověka a průmyslu k rozvoji a životnímu prostředí. Deklarace přijatá na této konferenci se dodnes považuje za environmentální manifest lidstva.

V roce 1992 proběhla Konference v Riu de Janeiru, která zásluhou OSN, poprvé ukotvila myšlenku udržitelného rozvoje do rozsáhlého programového dokumentu Agenda 21. Agenda 21 byl tak výrazný dokument, že je dodnes zmiňován jako předchůdce všech dalších dokumentů a deklarácí o životním prostředí. V Agendě 21 byly zařazeny témata jako ochrana ovzduší, boj proti odlesňování, ochrana moří a oceánů, šetrnější nakládání s jedovatými materiály, zastavení úbytku rybí populace či prevence znečištění vody. Na

Summitu Země byla také přijata Rámcová úmluva o změně klimatu, Úmluva o biologické rozmanitosti a Úmluva boje proti desertifikaci.

V roce 2002 na konferenci v Johannesburgu sice nebylo vytyčeno žádné stěžejní téma, přesto finální deklarace nastoluje zcela nový a komplexní pohled na udržitelný rozvoj. Výsledkem konference bylo také nastavení dobrovolných iniciativ mezi vládami, nevládními organizacemi a OSN, které se snaží posouvat cíle udržitelného rozvoje do co nejefektivnějších aktivit.

V roce 2012 byl na konferenci Rio +20 schválen dokument *Budoucnost, kterou chceme*. Hlavní témata dokumentu byly zelená ekonomika, vymýcení chudoby a nutnost vytvoření vysokého politického fóra pro udržitelný rozvoj. Od této konference se také začal tvořit plán pro udržitelné cíle tisíciletí, což je globální iniciativa pro ukončení jedněch z největších problémových otázek udržitelného rozvoje.

Je též patrné, že v prvních mezinárodních environmentálních konferencích iniciovaných OSN se důrazně řešila otázka čistě jen environmentálních problémů. S postupem let se však přecházelo k myšlence, že pouze jeden úhel pohledu na problematiku k vysvětlení celosvětových environmentálních problémů nestačí. Proto se OSN snaží zvyšovat vliv vlastních programů a iniciativ. Příkladem může Program pro životní prostředí nebo Global compact, kteří se snaží monitorovat, dohlížet a v případě Global compact i určitým způsobem vychovávat své členy k tomu, aby implementovali myšlenku zdravého životního prostředí i do své agendy.

Environmentální problémy neznamení v dnešní době pouze problémy v daném státě, jelikož si žádají zásah celého mezinárodního společenství. Jejich dopady totiž postihují celý svět. OSN se zdá být pro řešení environmentální otázky velmi vhodná, jelikož díky její univerzalitě zahrnuje téměř všechny tematické oblasti i státy na světě. OSN tedy vidím jako jedinou globální iniciativu, která se dokáže komplexně vypořádat s nastolováním

environmentálních i dalších globálních témat, jelikož je provázána do všech humanitárních, environmentálních i socio-ekonomických oblastí.

Seznam pramenů a literatury

Alger, Chadwick (2002). The emerging Roles of NGOs in the UN System: From Article 71 to a People's Millennium Assembly. *Global Governance* 8 (1), s. 93-117

Asociace společenské odpovědnosti (2016). *Národní síť Global compact Česká republika* (<http://www.spolecenskaodpovednostfirem.cz/obsah/5/narodni-sit-global-compact-ceska-republika/>, 17. 4. 2016).

BBC (2012). *Stockholm: Birth of the green generation* (<http://www.bbc.com/news/science-environment-18315205>, 4. 4. 2016).

Cohen, Bernard (1963). *The Press and Foreign Policy* (Princeton: Princeton University Press).

CONGO (2015). *NGO Access to the UN* (<http://www.ngocongo.org/what-we-do/ngo-access-to-the-un>, 4. 4. 2016).

Council of Europe (1993). *Resolution (93) 38 On relations between the Council of Europe and International Non-governmental Organisations* ([https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=Res\(93\)38&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=Res(93)38&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383&direct=true), 20. 3. 2016).

Český národní komitét UNEP (nedatováno). *Program OSN pro životní prostředí (UNEP)* (<http://www.unep.cz/unep.php#>, 21. 4. 2016).

Dearing, James W. – Rogers, Everett M. (1996). *Agenda-Setting* (Thousand Oaks – London – New Delhi: Sage Publications).

ECOSOC (2014). *List of non-governmental organizations in consultative status with the Economic and Social Council as of 1 September 2014* (<http://csonet.org/content/documents/E-2014-INF-5%20Issued.pdf>, 4. 4. 2016).

ECOSOC (nedatováno). *About us* (<https://www.un.org/ecosoc/en/about-us>, 10. 4. 2016).

General Assembly (2007). *The role of diamonds in fuelling conflict: breaking the link between the illicit transaction of rough diamonds and armed conflict as a contribution to prevention and settlement of conflicts* (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/62/11, 17. 3. 2016), s. 1-6

General Assembly (2013). *Review of the implementation of General Assembly resolution 61/16 on the strengthening of the Economic and Social Council* (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/1, 10. 4. 2016). s. 1-7

Greenpeace (2015). *Biosafety Protocol* (<http://www.greenpeace.org/international/en/campaigns/agriculture/solution-ecological-farming/biosafety-protocol/>, 13. 4. 2016).

Handl, Günther (2016). Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration on Environment and Development, 1992. *Audiovisual Library of International Law* (<http://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>, 17. 4. 2016).

Heywood, Andrew (2013). *Politics* (London: Palgrave Macmillan).

Jakobi, Anja P. (2009). *International Organizations and Lifelong learning. From Global Agendas to Policy Diffusion* (UK: Palgrave Macmillan).

Joachim, Jutta M. (2007). *Agenda Setting, the UN, and NGOs: Gender Violence and Reproductive Rights* (Washington, D. C: Georgetown University Press).

Kalvas, František (2009). *Nastolování agendy. Role masové a interpersonální komunikace, osobní zkušenosti a genderu* (Plzeň: ZČU).

Knight, Andy W. (2000). *A changing United Nations. Multilateral Evolution and the Quest for Global Governance* (UK: Palgrave Macmillan).

- Král, Aleš (2013). *Význam Konference OSN o životním prostředí a rozvoji z r. 1992 pro mezinárodní právo životního prostředí* [diplomová práce] (Plzeň: ZČU).
- Leichtová, Magdaléna (2009). Agenda-setting v masových médiích v globalizovaném světě. In: Rosůlek, Přemysl, *Média a politika* (Plzeň: ZČU), s. 113-132.
- Lippman, Walter (1998). *Public Opinion* (New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers).
- Mazi, Fikret (2009). The evolution of the global environmental governance: the transition to politics of sustainable development. *Electronic Journal of Social Sciences* 8 (28), 299-317.
- McCombs, Maxwell - Shaw, Donald (1972). Agenda-Setting Function of the Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36 (2): s. 176-187.
- McCombs, Maxwell (2009). *Agenda setting. Nastolování agendy: masová média a veřejné mínění* (Praha: Portál).
- Meadows, Donella H. (1972). *The Limits to growth; a report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. (New York, Universe Books).
- MZP (2015). *Konference OSN o udržitelném rozvoji v roce 2012* (http://www.mzp.cz/cz/konference_osn_udrzitelny_rozvoj_2012, 17. 4. 2016).
- MZV (2012). *Rio+20 - světový summit o udržitelném rozvoji* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_mezinarodnich_organizaci_ch/osn/rio_20_svetovy_summit_o_udrzitelnem.html#zelena, 18. 4. 2016).
- MZV (2003). *Světový summit o udržitelném rozvoji* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_mezinarodnich_organizaci_ch/osn/svetovy_summit.html, 17. 4. 2016).
- Ondřej, Jan (2005). *Odbrojení prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk).

OSN (1945). *Charta OSN - Kapitola I.* (<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>), 12. 3. 2016).

OSN (2015). *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) 2015 – 2030* (<http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>), 18. 4. 2016).

OSN (nedatováno). *Cíle* (<http://www.osn.cz/osn/cil/>), 8. 4. 2016).

Potočný, Miroslav (1980). *Mezinárodní organizace* (Praha: Nakladatelství Svoboda).

Princen, Sebastiaan (2009). *Agenda-Setting in the European Union* (Basingstoke: Palgrave Macmillian).

Romancov, Michael – Romancová, Eva (2002). *Evropské politické a ekonomické instituce* (Praha: Eurolex Bohemia).

Sohn, Louis B. (1973). The Stockholm Declaration of Human Environment. *The Harvard International Law Journal* 14 (3). 423-515

Tollefson, Jeff – Gilbert, Natasha (2012). Earthsummit: Rio report card. *Nature* 486 (7401), s. 20 – 23.

Trávníčková, Zuzana – Zemanová, Štěpánka (2012). Latentní práva a iniciativy v Radě OSN pro lidská práva. *Mezinárodní vztahy* 47 (3), s. 29–52.

UN (1997). *UN Conference on Environment and Development* (<http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>), 10. 4. 2015).

UN (2002). *Report of the World Summit on Sustainable Development* (http://www.unmillenniumproject.org/documents/131302_wssd_report_reissued.pdf), 17. 4. 2016).

UN (2012). *Future we want* (<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1298>), 18. 4. 2016).

UN (2015 a). *About the CSD*
(<https://sustainabledevelopment.un.org/intergovernmental/csd/about>, 12. 4. 2016).

UN (2015 b). *Sustainable Development Goals*
(<https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>, 18. 4. 2016).

UN (nedatováno). *Environment*
(<http://www.un.org/en/globalissues/environment/>, 3. 4. 2016).

UNEP (1972). *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*
(<http://www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?documentid=97&articleid=1503>, 5. 4. 2016).

UNEP (nedatováno). *What is the "Green Economy"?*
(<http://www.unep.org/greeneconomy/AboutGEI/WhatisGEI/tabid/29784/Default.aspx>, 17. 4. 2016).

UNFCCC (2014). *Kyoto protocol*
(http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php, 12. 4.).

UNGC (nedatováno a). *Our Governance*
(<https://www.unglobalcompact.org/about/governance>, 3. 4. 2016).

UNGC (nedatováno b). *The Ten Principles of the UN Global Compact*
(<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>, 3. 4. 2016).

United Nations Sustainable Development (1992). *AGENDA 21*
(<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>, 10. 4. 2016).

Waisová, Šárka (2003). *Mezinárodní organizace a režimy* (Praha: Eurolex Bohemia).

Waisová, Šárka (2008). *Mezinárodní organizace a režimy* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Williams, Oliver (2014). The United Nations Global Compact: What Did It Promise?. *Journal Of Bussiness Ethics* 122 (2), 241–251.

World Commission on Environment and Development (1987). *Our common future* (<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, 10. 4. 2016).

Zeev, Maoz - Lesley Terris eds. (2003). The Evolution of International Politics, 1800-2000: A Network Analysis. *University of Haifa*. 26. 6. 2003 (<http://soc.haifa.ac.il/~talmud/evolution.pdf>, 15. 3. 2015), s. 1-19.

Resumé

The main theme of this bachelor thesis was to describe process how United Nations can set an agenda into international politics. The aim of this work was to determine which environmental issues and how the UN has managed to compoud the agenda into international politics since the 1960 until 2015.

This thesis is one of the single case study. Work is divided into three chapters. The first chapter deals with the theoretical level of work. In this part I defined the agenda-setting process, development of the concept and research traditions of this concept. I also defined the function of agenda-setting proces directly at the level of international organizations. In the second chapter i examined the role of the various UN bodies and nongovermental organizations in agenda-setting in international politics. In the third chapter of the thesis I wrote about environmental topics in international politics and how the UN raised this topics to be seen.

Thanks to writing my work I came to the conclusion that the setting of topics in the environmental field is conducted thanks to the United Nations through the international environemntal conferences. International environmental conferences mixes both awareness of specific issues and legal anchorage. In the first international environmental conferences iniated by the UN was vigorously addressed the purely environmental issues. As the years passed, the idea of only one view on environmental problems was not enough. The concepts were widened for sustainable development, which leads to connecting social, economic and environmental branches. Therefore, the UN tries to increase the impact on environment by striving its own programs and initiatives.

